

Stiklestad 2030

Teologi

Av Idar Kjølsvik

Teologi og Stiklestad – det er et uuttømmelig tema. Vi kunne tematisert Olavsarvens historie, eller også dens betydning for utviklingen i Den norske kirke i dag. Vi kunne gått inn i det flerkulturelle, og utvikling av Olavsarvens verdier for det nye Norge. Vi kunne tatt for oss det økumeniske arbeidet, med betydning for både ekklesiologi (= læren om Kirken) og praktisk-teologisk arbeid. Vi kunne diskutert flerreligiøs dialog og motstand mot denne. Mange flere temaer kan nevnes, men i denne prosjektskissen vil jeg heller fokusere på et "rent" teologisk tema som ligger under de fleste andre spørsmål som har med teologi på Stiklestad å gjøre, og det er de "hvite flekkene" i teologien, nemlig temaer som ikke er tilstrekkelig besvart og spørsmålsstillinger man ennå ikke har funnet gode nok svar på.

Dette gjelder særlig fenomener som har med begrepet **hellig** å gjøre; som hellige gjenstander – altså relikvier –, helligsted, det/Den hellige, helgener og helbredelser. Nettopp Stiklestad er det beste eksempel på hva dette betyr i praksis, og er derfor et av de best tenkelige utgangspunkter for et arbeid med en moderne forståelse av det **hellige**, og det både nasjonalt og internasjonalt.

Til dette arbeidet vil jeg minne om at vitenskapelig teologi arbeider ut fra tre hovedperspektiver med tilsvarende metoder og arbeidsmåter, nemlig **a.** historisk – som inkluderer tekstarbeid, **b.** samfunnsvitenskapelig/politisk og **c.** systematisk – altså tros lære, filosofi og etikk som har med meninger og posisjoner å gjøre. I det teologiske arbeidet fram mot Stiklestad 2030 må det arbeides ut fra alle disse tre perspektivene. Dette inkluderer da en høy bevissthet om det flerkulturelle Norge – utviklingen av Olavsarvens betydning for det nye Norge ligger mitt hjerte nær.

Et tverrfaglig prosjekt vil jeg også nevne, og det er arbeidet med den såkalte "Ytre leden", altså pilegrimsleden fra Stiklestad via Munkeby, Levanger, Alstadhaug, Falstad, Steinvikholmen, Logtun og Tautra til Nidaros (rekkefølgen kan diskuteres). Her kan teologien bidra til både en dypere forståelse av hva pilegrimsvandring innebærer for menneskets eksistensielle utvikling og eksempelvis Alstadhaugs og Steinvikholmens historiske og eksistensielle betydning. Dette kunne jeg ha skrevet mye om, men i det foreliggende dokumentet skal likevel beholde fokus på det grunnleggende, og uløste teologiske spørsmålet, altså det **hellige**.

Utgangspunkt: Olavssteinen

Et konkret utgangspunkt vi kan ta på Stiklestad er den steinen Olav Haraldsson kanskje – kanskje ikke? – lå på da han falt under slaget på Stiklestad 29. juli 1030. Den kalles "Olavssteinen" og ble i 1929 identifisert under restaureringen av koret i Stiklestad kirke. Den har i ettertid hatt en meget omflakkende tilværelse til stein å være, men kom i 2007 tilbake til kirken.

Etter at Olavssteinen kom tilbake til Stiklestad kirke, har det skjedd mye, og Olavssteinen og alt som skjer rundt den er et utfordrende fenomen for både kirken, kultursenteret og academia. Det har noe Snåsamann-lignende over seg og det er ikke gitt hvordan fenomenet vil utvikle seg og hvordan det best kan forstås. Olavssteinens eksistens viser med all tydelighet at allmenn, kristen teologi i Norge har en "hvit flekk". Verken teologien eller andre har til nå gitt gode nok tolkninger på hva dette fenomenet er.

Hellige gjenstander – Relikvier

Olavssteinen på Stiklestad står i sentrum for en genuin kirkelig, åndelig og kulturell utvikling som altså savner teologisk og annen vitenskapelig refleksjon. På en eller annen måte må den forstås å ha med forestillingen om guddommelig nærvær å gjøre. Olavssteinen er en hellig gjenstand fra fortiden som i vår tid er blitt ført fra Stiklestad Nasjonale Kultursenter til Stiklestad kirke i det som best tolkes som en relikvieprosesjon. Dette skjedde den 20. juli 2007, og da ble steinen lagt inn i alteret, på samme sted som den i følge tradisjonen lå da Olav Haraldsson i 1030 falt i slaget mot bondehæren. Gjennom middelalderen skal den ha vært mål for pilegrimsvandring og ha formidlet guddommelig, helbredende kraft, men reformasjonen satte en stopper for dette. Inntil i vår tid. Nå opplever mennesker på nytt helbredelser og åndelige opplevelser i møte med denne trønderske kuppulsteinen.

Forut for prosesjonen og tilbakeføringen gikk det en omfattende, offentlig prosess. Denne er rettslig bindende. Olavssteinen kan derfor ikke lenger skaltes og valtes med, den kan for eksempel ikke flyttes fra det stedet den nå ligger på uten å bryte lover og forskrifter. Denne offentlige prosessen var imidlertid kun rettslig og ga ingen tolkning av steinen. Det gjorde derimot prosesjonen fra kultursenteret og inn i kirken den 20. juli 2007. Fra og med denne oppsiktsvekkende og teologisk megetsigende prosesjonen kan Olavssteinen knapt forstås som noe annet enn en relikvie. Og meg bekjent er den også den første offisielle evangelisk-lutherske relikvie etter reformasjonen. Heller ikke vet jeg av andre protestantiske kirker andre steder i verden som har gjort noe lignende. Her er den ene, store, hvite flekken.

Hellige steder

Den første utfordringen er altså å utvikle vår forståelse for hva en hellig gjenstand er. Dette er beslektet med den andre teologiske utfordringen på Stiklestad, nemlig å finne ord for hva et hellig sted er. For at det er forskjell på en kirke og et samvirkelag, og at Stortinget har lagt kultursenteret nettopp til Stiklestad fordi det er et spesielt sted, det er nok de fleste enige i. Man kunne jo lagt SNK for eksempel på Skogn – her er det åpent og lyst ut mot fjorden, og

nærmere flyplassen – men man har altså valgt et helt bestemt sted. At det er ønskelig å bedrive både økumenikk og religionsdialog nettopp på Stiklestad og ikke for eksempel på kulturhuset i Steinkjer har også med Stiklestad som helligsted å gjøre. Nettopp derfor blir det også så lett ”bråk” omkring Stiklestad, mens både Stjørdal og Namsos får være i fred.

Temaet ”helligsted” bør altså gjøres til gjenstand for vitenskapelig refleksjon. Vi må trenge dypere inn i dette fenomenet. Men hvordan kan og bør et moderne samfunn og en moderne folkekirke definere forskjellen mellom hellig og alminnelig/sekulært/profant? Heller ikke til dette temaet har evangelisk-luthersk tro en utviklet teologi. For allmenn, norsk troslære er helligstedet en ”hvit flekk”. Folket og folkekirken, derimot, har overhode intet problem med å forholde seg til Stiklestad som helligsted. Det er ”eliten” som har slike problemer.

Det/Den Hellige

Olavssteinen og helligstedet Stiklestad oppleves av mange som vanskelige å snakke om. Mange føler at slike spørsmål er ”katolske” og avviser dem av den grunn. Men at ting ”smaker” katolsk burde i og for seg ikke være noe problem. Den romersk-katolske kirke er verdens største kirkesamfunn, og lutheranere er sammen med anglikanerne på mange måter katolikkenes nærmeste slektninger. Nye, katolske skikker og samtaletemaer er som regel kun av det gode for en luthersk kirke. Men det er noe annet enn katolske skikker som ligger til grunn for problematiseringen av Olavssteinen og helligstedet Stiklestad. Det egentlige spørsmålet de reiser er nemlig ikke hvordan man forholder seg til katolske skikker og fenomenet relikvier og helligsteder, men derimot *hvordan man forstår Det guddommelige nærvær*. Generelt – og på Stiklestad spesielt. Olavssteinen reiser det teologiske spørsmålet om en stein kan ha noe med det guddommelige å gjøre, og Stiklestad som helligsted reiser spørsmålet om et konkret sted kan ha mer med det guddommelige å gjøre enn andre konkrete steder. Og på en eller annen måte må disse spørsmålene besvares med ”ja”. Olavssteinen er – på en eller annen måte – med på å gjøre Stiklestad til et hellig sted. I alle fall styrker Olavssteinen Stiklestad som pilegrimsmål og er med og gir Stiklestad innhold. Likevel er ikke dette det viktigste, Olavssteinen og Stedet Stiklestad reiser nemlig spørsmål som berører kjernen i troen hos *alle* verdens troende; hvordan vi mennesker tror og opplever at Gud er til stede i vår verden og vår menneskelige virkelighet.

Hellige personer – Helgener

Hellige gjenstander, hellige steder og forståelsen av det/Den helliges nærvær er store utfordringer for allmenn, kristen troslære i Norge. Hvordan man svarer på dette har stor betydning også for det som må kunne sies å være kjernen i Stiklestad, nemlig arven etter Olav Haraldsson / Hellig Olav. For hvordan skal man forstå og tolke Hellig Olav spesielt – og helgener generelt? Hvilke funksjoner har Hellig Olav og andre helgener i Den norske kirke og i nasjonen Norge? Hvordan bør en evangelisk-luthersk kirke og et nasjonalt kultursenter forholde seg til og utvikle arven etter sin egen helgenkonge, *Rex Perpetuus Norvegiae*? Den norske kirke har aldri ”avskaffet” Hellig Olav, og folkekirkeligheten har alltid holdt hans navn og minne i hevd. Det samme gjelder de andre norske helgenene, og i og for seg også enkelte av de verdenskirkelige – jf. primstaven og andre lignende skikker. Vi kan si det slik at både

Den norske kirke og nasjonen Norge faktisk **har** helgener, men derimot ingen teologi eller andre allment aksepterte tolkninger av dem. Helgener er altså nok en "hvit flekk" i allmenn, kristen troslære i Norge. En av utfordringene Den norske kirke står overfor er hvordan man i en evangelisk-luthersk kirke skal forstå hellige gjenstander og fenomenet relikvier. En annen utfordring gjelder helgener generelt og Hellig Olav spesielt.

Helbredelser

Etter at Olavssteinen kom tilbake til kirken begynte det våren 2008 å dukke opp nye historier om den. Folk hadde åndelige opplevelser i forbindelse med steinen. Noen opplevde at de ble helbredet for sykdom. Andre kjente "kraft" eller "varme" fra den. En vikarprest begynte å bruke steinen i liturgisk sammenheng og fortalte om nervøse brudepar som ble rolige av den. Mennesker begynte å komme for å ta på og oppleve steinen. Gjennom Adresseavisens artikkelserie våren 2009 kom det frem enda flere historier, og samme sommer fikk både jeg og andre høre ikke-publiserte historier om både helbredelser og annet i forbindelse med steinen. Slike fenomener er man ikke vant til i Den norske kirke, og behovet for teologisk refleksjon har stadig økt siden Olavssteinen kom tilbake til kirken. Her utvikler det seg et nytt åndelig og kulturelt fenomen for våre egne øyne, og det er interessant for flere enn teologer og aktive kirkefolk. Olavsarven har også med temaet helbredelser å gjøre, det er ikke for ingenting at vår regions største sykehus heter "St. Olavs Hospital". Temaet "helbredelser" bør altså også tas opp, og er i likhet med de andre nevnte temaene her en "hvit flekk" i allmenn, kristen troslære i Norge.

Sammenfatning

Vi kan altså med fordel ta tak i det konkrete vi har på Stiklestad, nemlig Olavssteinen og selve Stedet Stiklestad. Så langt kan vi si at Olavssteinen best forstås som en relikvie og Stiklestad som et helligsted, men at bruken og forståelsen av dette fortsatt er uavklart. Under det hele ligger et større spørsmål enn denne bestemte gjenstanden vi kaller Olavssteinen og dette bestemte stedet ved navn Stiklestad. Dette er spørsmålet om hva et hellig sted er i vår tid og hvordan Det guddommelige nærvær kan forstås – både i en evangelisk-luthersk kirke, i en økumenisk sammenheng, i en interreligiøs dialog og også i forbindelse med den sekulære settingen som Stiklestad Nasjonale Kultursenter er. Dette spørsmålet overskrider selvfølgelig kultursenteret, menigheten og bygda Verdal, men det setter Olavssteinen og Stedet Stiklestad i perspektiv. Olavssteinen og Stedet Stiklestad er interessante i seg selv, men spørsmålene de stiller er større enn dem selv, og er avgjørende for mye. Olavssteinen og Stedet Stiklestad gir nemlig anledning til å reflektere over hva mennesket er og hvordan vi oppfatter oss selv og tilværelsen vår. Den viktigste spørsmålsstillingen i det videre arbeidet er derfor følgende: **"Hvordan kan vi med utgangspunkt i Olavssteinen og Stedet Stiklestad bedre forstå tanken om hellig sted og Det guddommelige nærvær?"** For å få fyldestgjørende svar på dette må det etableres både et større rammeprosjekt og en rekke mindre prosjekter innenfor denne rammen, og 2030 er et godt mål å arbeide fram mot.

Historien, staten og kirken. Dette er de tre viktigste sammenhengene Stiklestad står i. Når vi da skal forske på både Olavsarven generelt og Stedet Stiklestad og Olavssteinen spesielt, må vi gjøre dette ut fra de tre hovedperspektivene disse tre sammenhengene har. Historien, staten og kirken. Dette er da de historiske disiplinene, samfunnsfagene og de ulike religionsfagene. Teologien kan arbeide sammen med alle disse, ettersom teologiens hoveddisipliner som nevnt jo er a. historisk, b. samfunnsvitenskapelig og c. systematisk = tros lære, filosofi og etikk.

Om meg

Førsteamanuensis dr. theol. Idar Kjølsvik (f. 1968) ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Arbeider for tiden som forskningsleder for programmet "Hjem og nærmiljø som oppvekst- og omsorgsarena", og er ansvarlig også for "Program for danning" og studiet "Olavsarv og estetikk".

Forskerutdanning og doktoravhandling fra Eberhard-Karls-Universität Tübingen i Tyskland og Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo, med avhandlingen Kreuz und Auferstehung als Geschichte – und Gegenwart? (2006).

Medlem av Teologisk Nemnd for Den norske kirke, Luther-Akademie Sondershausen-Ratzeburg (D), Rådet for Stiklestad Nasjonale Kultursenter og Universitets og Høgskolerådets dannelsesgruppe.

Har utgitt bøkene Christus Praesens (2008), Helse-Frelse (2008), Trønder-tro (2009), Moderne Teologi (2010), Olavssteinen på Stiklestad (2010), Kirke Nå (2011) og Kristus kom til Levanger vestfra... (2011).